

CAHLE ȘI PLĂCI DECORATIVE DESCOPERITE LA CURTEA DOMNEASCĂ DIN VASLUI

RICA POPESCU

Săpăturile de la Curtea Domnească din Vaslui, efectuate în anii 1976—1977, au scos la iveală și o importantă cantitate de cahle de sobă și plăci decorative, nesmălțuite și smălțuite¹. În cele ce urmează ne vom ocupa de o anumită categorie de tipuri de cahle de sobă și plăci decorative de perete pe care le considerăm, deocamdată, inedite.

În Moldova, în epoca feudală, au fost folosite diverse cahle de sobă sau plăci care fac parte din sobe de mari dimensiuni, de formă paralelipipedică (așa cum a fost aceea descoperită pe platoul din fața cetății de Scaun Suceava²), reprezentând adevărate construcții împodobite cu numeroase plăci cu ornamente variate. Sobe bogat împodobite au fost descoperite, și în mare parte reconstituite, în Ungaria, cum sînt cele din palatul lui Matei Corvin de la Buda³.

De asemenea, cahle, cu diverse ornamente provenind de la sobe împodobite au fost descoperite în Cehoslovacia în castelul regal din Praga⁴.

Plăcile descoperite la Vaslui, lucrate dintr-o pastă poroasă, de formă pătrată sau dreptunghiulară (19 × 21 cm), au marginile ușor oblice pentru a se putea prinde mai ușor în mortarul peretelui sobei. Decorul cahlelor și al plăcilor ornamentale este variat. Se remarcă cele cu motive animaliere ca leul rampant, zgripșorul, mistrețul, sau cu motive geometrice, mai frecvent fiind reprezentat discul solar stilizat.

Mai deosebite sînt însă **cahleele cu reprezentări umane**. Dintre acestea semnalăm în primul rînd pe cele care înfățișează o pereche de îndrăgostiți, un bărbat și o femeie, în costum de modă occidentală, ținîndu-se de mîna. Între cele două figuri este redată o floare de crin stilizată (fig. 1/1—4). Cahle de acest fel s-au descoperit într-o locuință de pe platoul din fața cetății de Scaun Suceava⁵, precum și în cartierul meșteșugăresc din tîrgul medieval al Sucevei⁶, fiind date în secolul al XV-lea.

În Europa occidentală, de unde provine acest motiv ornamental, cahle asemănătoare reprezentînd o pereche de îndrăgostiți, fie că se țin sau nu de mîna, datează încă din secolul al XIV-lea ca cele de la Zürich sau Dresda⁷.

Alte cahle de sobă nesmălțuite, sau cu smalt verde, prezintă în decor o scenă înfățișînd trei personaje, dintre care două, un bărbat și o femeie se țin de mîna, iar al treilea, un bărbat, cîntă din cimpoi (fig. 2/1—4). Între primele

două personaje este redat pomul vieții, simbol foarte răspîndit la noi, prin filiera bizantină, din vechea artă orientală⁸. Vestimentația lor este de modă occidentală; bărbații poartă o tunică scurtă ce cade în falduri, în talie avînd o centură cu butoni. Ciorapii lungi și strîmți ca și încălțămîntea cu virful ascuțit, de tip „polonez”, sînt la fel de modă occidentală (fig. 2/2, 4). Personajul feminin poartă o rochie lungă, pînă la gleznă, strînsă în talie cu o centură din care cauză fusta cade în falduri, mînele veșmîntului sînt strînse, încrețite pînă la cot. În picioare are pantofi cu toculeț și cu virful ascuțit (fig. 2/2, 3). Personajele, ținîndu-se de mîna, sugerează o poziție de dans, iar cimpoiul, într-o poziție ușor cambrată înainte, cîntă din cimpoi, avînd muștiucul în gură (fig. 2/4). Părul personajelor masculine este ondulat, iar al personajului feminin este drept și cade pe lingă cap (fig. 2/1, 3, 4). Astfel de cahle s-au descoperit la curțile domnești ale lui Ștefan cel Mare de la Hirlău⁹ și Iași¹⁰ și datează din a doua jumătate a secolului al XV-lea.

O altă categorie de **cahle și plăci decorative** o formează **cele cu reprezentarea stemei dezvoltate a Moldovei** (fig. 3/1—2).

Din această categorie, în săpăturile de la Vaslui s-au descoperit fragmente nesmălțuite sau cu smalt verde-auriu. Deosebite într-un fel de cele două variante cunoscute prin săpăturile arheologice de la Curtea Domnească din Iași¹¹, în planul central, au plasată stema țării, capul de bour conturnat, cu coarnele curbate înăuntru, cu o stea în șase colțuri, fiind redat cu amănunțime și părul bogat de pe fruntea bourului. Ochii sînt bine conturați. În dreapta și în stînga coarnelor bourului se observă literele slavone A și M, ceea ce ar permite o lectură în sensul următor: A = AETO = an și M cifra 40, adică anul 40, probabil al patruzecilea an curgător al domniei lui Ștefan cel Mare.

De ambele părți ale capului de bour conturnat sînt tenanții, adică două personaje feminine, cu fața ovală, cu părul lung prelins pe cap, redat astfel, probabil din cauza unei plase cu care se prindea pieptănătura personajelor din epoca respectivă, în costume occidentale (rochii ce cad în falduri, prinse la mijloc cu o cingătoare, formată din pafale). Mînele sînt strînse, formînd falduri mici pînă la cot. Ambii tenanți au genunchii puțin îndoiți și par a pluti.

Sub stema propriu-zisă apare blazonul lui Ștefan cel Mare, redat printr-un scut despicat în diagonală (tip „tranché”, avînd deasupra un coif cu penaj. În primul cîmp este redată o rozetă care asuprește crucea dublă, iar în al doilea cîmp apare floarea de crin care asuprește o rozetă. Aceste elemente heraldice se întîlnesc pe stemele

¹ Al. Andronic, R. Popescu, M. Istrate, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la Curtea domnească din Vaslui*, Comunicare prezentată la sesiunea de lucrări științifice a Muzeului de istorie, București, aprilie 1977; Al. Andronic, I. Bauman, M. Istrate, R. Maxim, R. Popescu, *Rezultatele cercetărilor arheologice de la Vaslui din anii 1977—1978*, comunicare prezentată la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, martie 1978.

² R. Popa, *O casă domnească din secolul al XV-lea lângă Cetatea Sucevei*, în „SCIV”, 20, 1969, 1, p. 43—55, fig. 15—20.

³ I. Holl, *Közepkori kalyachsempek magyarországon*, I, în *Budapest Régiségei*, 1958, p. 211—278; P. Voit, I. Holl, *Alle Ungarische Ofenkacheln*, Budapest, 1963.

⁴ Z. Smetanka, *Kahle na Pražském Hradě*, în „P.A.” 1958; D. Hydova, B. Nechvatil, *Paněsrdovské dlaždice v Čechách*, în „P.A.” LXI, 1972, 1.

⁵ M. Matei, în „Materiale”, V, p. 603, fig. 6/2; M. Petrescu-Dîmbovița, Al. Andronic, „Muzeul de istorie a Moldovei”, București, 1966, ilustrația „Ceramica decorativă de la Suceava (sec. XV)”.

⁶ M. D. Matei, Em. Emandi, *O casă de orășean din secolul al XV-lea, de la Suceava*, în „SCIV”, 28, 1977, 4, p. 553—576, fig. 7/1.

⁷ R. Franz, *Der Kachelofen*, Graz, 1969, fig. 61 și fig. 120 (Das Liebespaar).

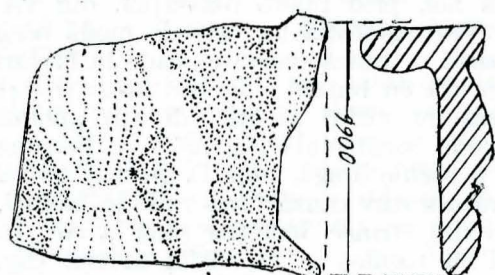
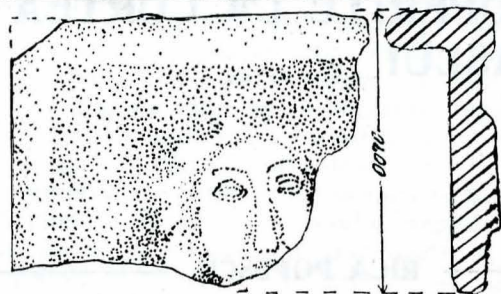
⁸ C. Nicolescu, P. Petrescu, *Ceramica românească tradițională*, București, 1974, p. 53.

⁹ C. Nicolescu, *Ceramica*, în „Repertoriu”, p. 33, fig. 9.

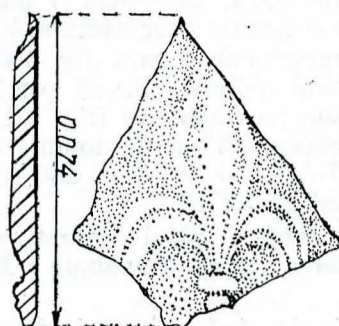
¹⁰ Al. Andronic, E. Neamțu, M. Dinu, *Săpăturile arheologice de la Curtea domnească din Iași*, în „Arh. Mold.” V, 1967, p. 241—242, fig. 47/1—5; idem, *La résidence princière de Jassy*, în „Dacia”, N.S., XIV, 1970, p. 362—363, fig. 16.

¹¹ Al. Andronic, E. Neamțu, M. Dinu, *op. cit.*, în „Arh. Mold.” V, p. 243—246, fig. 49/1—3; 50/1—4 și 51; E. Neamțu, *Stema dezvoltată a Moldovei în epoca lui Ștefan cel Mare*, în „Arh. Mold.” VI, 1969, p. 330; Al. Andronic, E. Neamțu, M. Dinu, *op. cit.*, în „Dacia”, N. S. n XIV, 1970, p. 363—365, fig. 17/1—2.

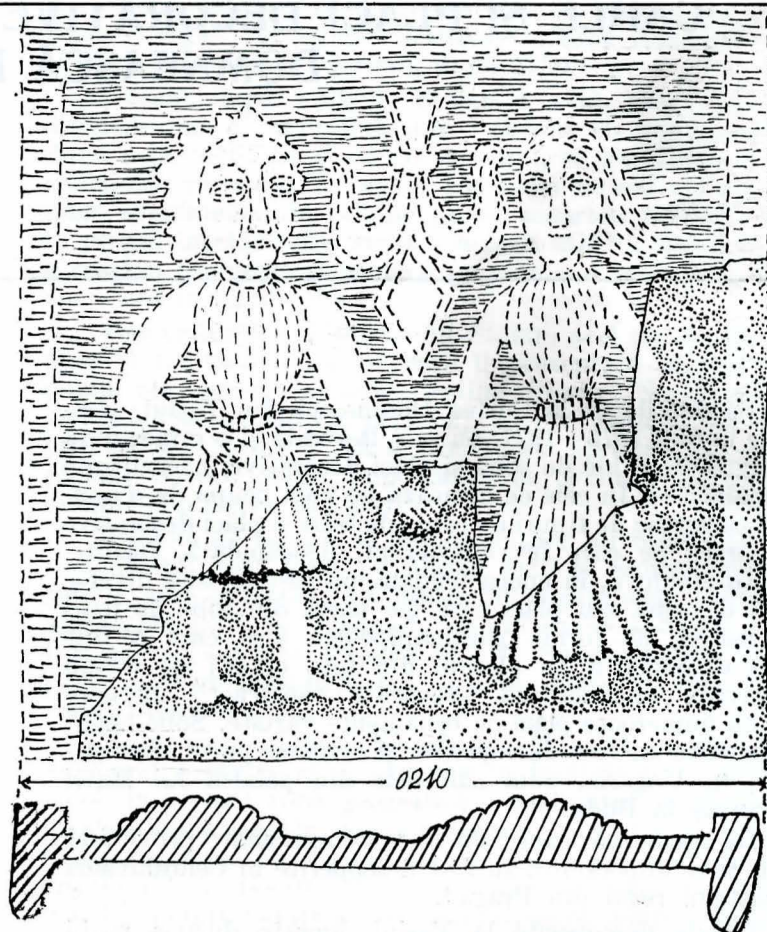

1-2

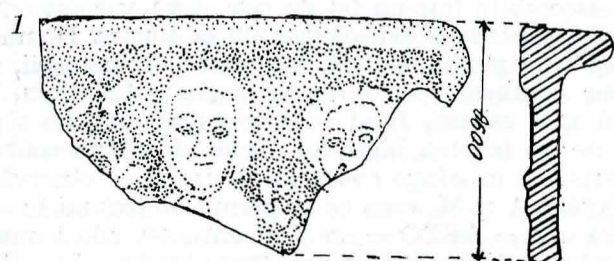

3

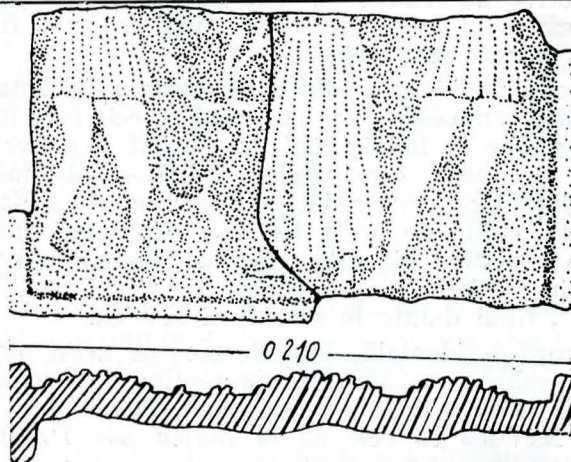

4

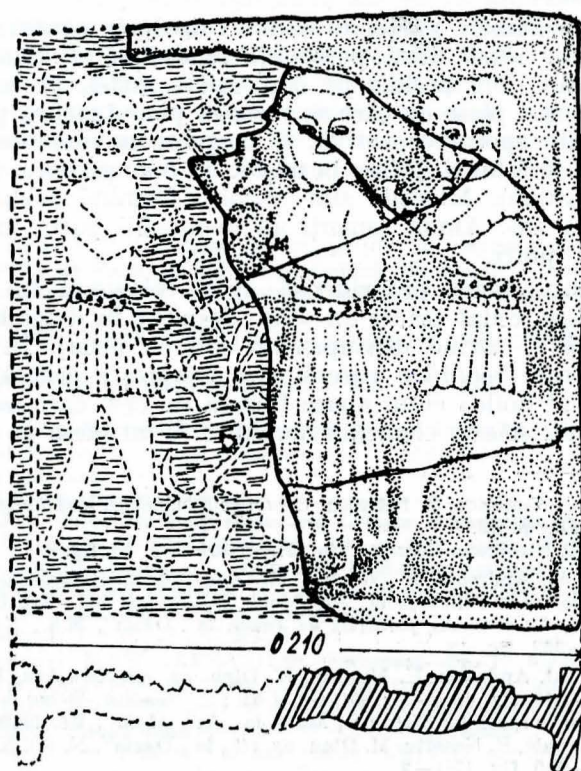
Fig. 1

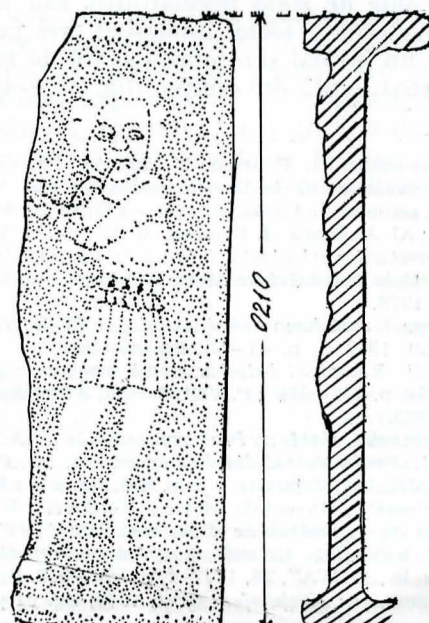
1

2

3

4

Fig. 2

1

2

Fig. 3

Moldovei de la Suceava din 1477¹², de la Putna din 1481¹³, pe cele de pe clopotul dăruit în 1494 mănăstirii Bistrița¹⁴ și pe ultima foaie a tetraevangelului dăruit în 1502 mănăstirii Zografu de la muntele Athos¹⁵.

¹² M. D. Matei, *O nouă stemă cu pisanie de la Ștefan cel Mare descoperită la Celateca de Scaun a Sucevei*, în „SCIVA”, 24, 1973, 2, p. 323–329, fig. 1.

¹³ D. Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, București, 1977, p. 92–122, pl. XL/1.

¹⁴ P. Șt. Năsturel, *În legătură cu unele danii de la Ștefan cel Mare*, în „Romanoslavica”, V, istorie, București, 1962, p. 144, fig. 1.

¹⁵ M. Berza, *Miniaturi și manuscrise*, în „Repertoriu”, p. 418, fig. 278.

În toate cazurile elementele heraldice amintite sînt reproduse pe un scut de tip „tranché”, așa cum apar și pe cahlele descoperite la curțile domnești ale lui Ștefan cel Mare, datînd din a doua jumătate a secolului al XV-lea. Deasupra scutului este redat un coif, împodobit cu pene, avînd găuri pentru aerisire și cataramă, pentru prinderea curelelor din piele. În completarea elementelor heraldice pe stema dezvoltată mai apare și un vrej, care face corp comun cu gîtul bourului, simbolizînd probabil pomul vieții.

Pe cahlele și plăcile de la Vaslui lipsesc Soarele și Luna de regulă din dextra și senestra coarnelor bourului. Apoi tenanții sînt redați mai simplificat. Din acest punct de vedere cahlele de la Vaslui se aseamănă cu varianta II Iași. În schimb, la Vaslui apar cele două litere slavone mai sus-amintite. Avînd în vedere datarea variantelor descoperite la Iași, și anume prima între anii 1490–1499, iar cea de-a doua în primele decenii ale secolului al XVI-lea, putem data cahlele cu stema țării de la Vaslui, fie în 1497, fie imediat după acest an, și a le considera intermediare între varianta I și varianta II, descoperite la curtea domnească din Iași.

În orice caz această imagine conține elemente identice cu stema de pe pecetile domnești și de pe pisanile de la Suceava și Putna din vremea lui Ștefan cel Mare, reprezentînd o îmbinare heraldică a stemei simple a țării cu blazonul lui Ștefan cel Mare, dînd naștere stemei dezvoltate a Moldovei, care în mod cert era deja folosită după 1494, și ca decor pentru cahlele care împodobeau locuințele domnești din vremea lui Ștefan cel Mare din Moldova.

Din categoria cahlelor și plăcilor decorative inedite descoperite la Curtea Domnească din Vaslui semnalăm deocamdată, două, și anume una cu cete de cavaleri cu flamuri și bandiere, prezentînd două variante (fig. 4/1–5 ; fig. 5) și a doua înfățișînd, după toate probabilitățile, un alai domnesc, deoarece unul din personaje este încoronat (fig. 6).

Prima cahlă de formă dreptunghiulară (21 × 29 cm) care are ca personaj central un cavaler în armură, călare, cu capul în profil, purtînd pe cap un coif alungit, terminat cu o cruce. Cavalerul, ținînd friul cu mina dreaptă, iar stînga sprijinînd-o pe șold, poartă o cămașă de zale, peste care are platoșă cu un colier la gît. Pe platoșă, central, este o cruce cu brațele egale (cruce greacă). Platoșă are țepi care continuă pînă în talie, unde se observă un briu (brăconieră), de unde apoi pornesc pulparele (tasete) peste armura de coapsă care continuă pînă la îndoitura genunchiului. Piciorul se sprijină în scară, purtînd încălțăminte cu vîrf ascuțit, fiind foarte clar redat pîntenul cu duriță în cinci țepi lungi (fig. 4/1). Echipamentul cavalerului înfățișat pe cahlă face parte din categoria veșmintelor de război ușoare folosite și de boierimea moldovenească obligată a veni la curte în cămăși de zale și armuri, întocmai ca și cavalerii feudali din occidentul Europei, conducînd cetele lor de războinici.

Existența cetelor de cavaleri cu flamuri este dovedită atît de documentele interne din prima jumătate a secolului al XV-lea cît și de izvoarele externe, fiind menționate astfel de cete sau steaguri cu prilejul actelor de prestare a jurămîntului de vasalitate față de regii Poloniei¹⁶.

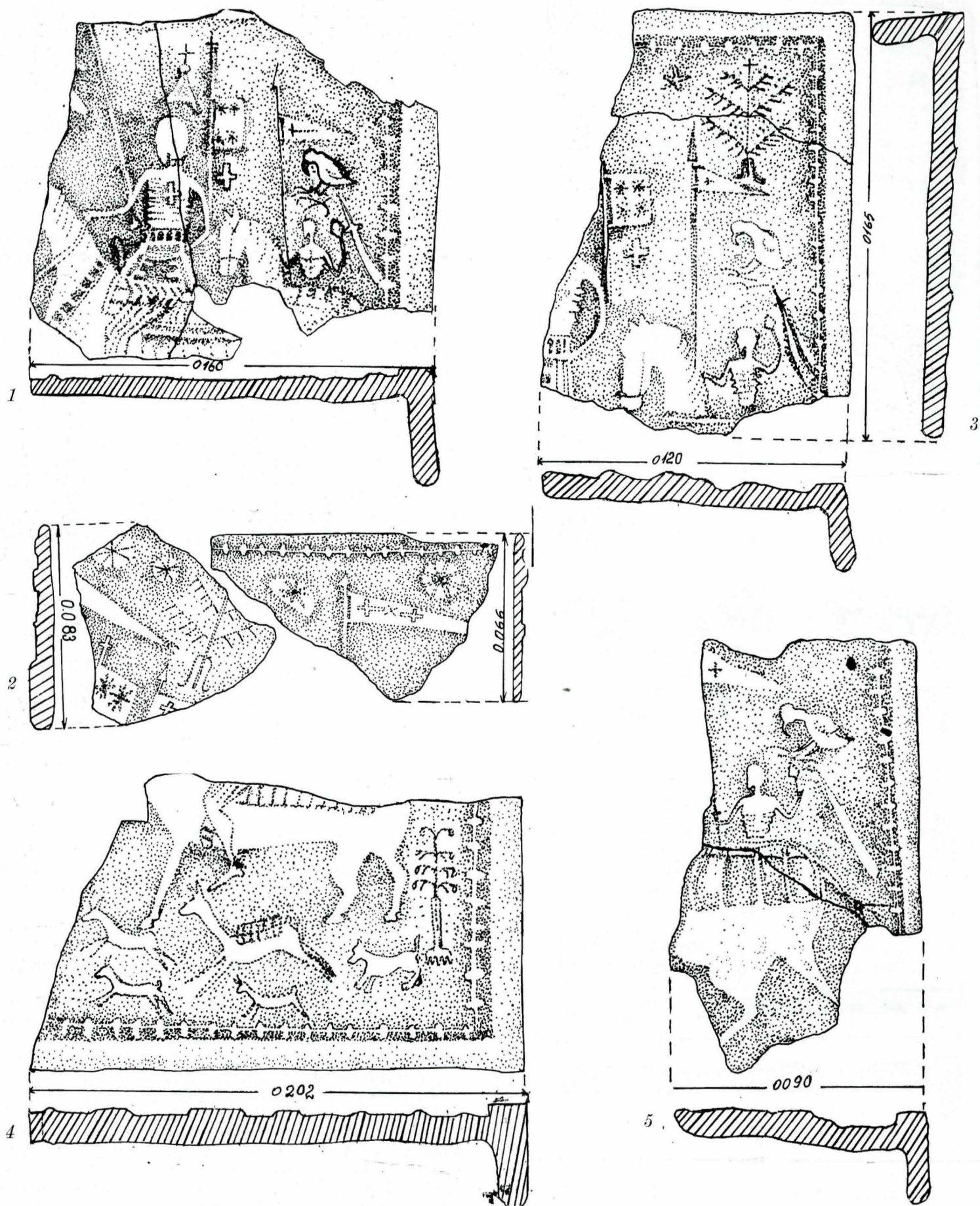
În ceea ce privește steagul domnesc din Moldova în vremea lui Ștefan cel Mare aflăm din cronică moldo-germană că el se deosebea de celelalte steaguri ale armatei moldovene. Astfel în cronică se menționează că la 8 noiembrie 1473 Ștefan voevod și-a așezat „oastea lui în tabără și steagul său, în Muntenia, la Milov, pe partea lui, cu 48 de steaguri și au pornit 12 cete...” spre a se lupta cu oastea lui Radu cel Frumos¹⁷. Deci în afară de steagul domnesc, existau și alte steaguri, pe cete de luptători, și autorul anonim al cronicii, fiind probabil un

¹⁶ M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 614 și 785 ; J. Długosz, *Historia Polonica*, Ed. Leipzig, 1711–1712, vol. I, col. 691, vol. II, col. 416–417 ; *Istoria României*, vol. II, p. 336–339 ; Al. Alexianu, *Mode și veșminte din trecut*, București, 1971, p. 66.

¹⁷ *Cronicele slavo-române din sec. XV–XVI publicate de Ion Bogdan*, Ed. P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 30.

Fig. 4

oștean, face diferențiere între steagul domnesc sub care se grupau cetele cu steagurile lor și steagurile cetelor, numite panyren, banier, bandiere sau banderii. Aceste denumiri aveau sensul de a desemna o unitate războinică ce lupta sub o singură insignă. În Occident purtătorul de flamură trebuia să aibă cel puțin 20 de oameni sub comanda sa.

În planul al doilea se vede flamura de cavalier de formă triunghiulară, avind ca ornament două cruci cu brațele egale și o rozetă între ele (fig. 4/3). Flamura este prinsă de o lance lungă, cu vârful ascuțit, sprijinită de cîrligul cuirasei (fig. 4/1, 3).

În același plan secundar apare al doilea element heraldic, un alt steag de trupe și anume o bandieră de

formă pătrată prinsă pe un suport lung, terminat cu o cruce în virf. Bandiera este ornamentată cu patru stele în șase raze (fig. 4/3; fig. 5). În Occident o astfel de bandieră era purtată de cel care avea cel puțin 50 de oameni sub comanda sa¹⁸.

Tot în planul secundar apare un alt călăreț, îmbrăcat cu o platoșă, având pe piept la mijloc o cruce, iar pe cap un coif cu virful ascuțit, de tipul coifurilor occidentale de la sfârșitul secolului al XV-lea, așa cum este reprodus în xilogravura din *Cronica Hungarorum* din 1488 a lui Thurocz. În mîna dreaptă poartă flamura triumfiulară de cavaler, ornată cu o cruce, și prinsă de un suport drept terminat și acesta cu o cruce, avînd în partea de jos în apropierea mîinii o rondelă, ca o contragreutate. În mîna stîngă ține un buzdugan fațetat, de formă rombică, cu o coadă scurtă din fier, de tip transilvănean, întrebuintat mai ales în lupta călare (fig. 4/1, 3,5; fig. 5), asemănător celor purtate de oștenii moldoveni din secolul al XV-lea reprezentate pe ferecătura de argint a raclei Sf. Ioan cel Nou de la Suceava.

O altă armă care apare pe această cahă este un paloș cu lama curbă, cu garda dreaptă (fig. 4/1, 3,5; fig. 5). Astfel de arme sînt deseori pomenite în documentele vremii și considerate ca importante de către voievozii Moldovei. Astfel, în privilegiul dat negustorilor din Liov la 3 iulie 1460 de Ștefan cel Mare se menționează „săbiile ungurești și paloșe”¹⁹. Este de presupus, totuși, că o parte importantă a acestui armament provenea din atelierele meșterilor făurari și săbieri din Moldova. Astfel, la 18 februarie 1476 Ștefan cel Mare cerea burgmeisterului din Brașov să-i faciliteze înapoierea meșterului săbier Mihai, atît de necesar la acea vreme moldovenilor în lupta lor împotriva turcilor.

Calul cavalerului este foarte bine proporționat, fiind redat cu piciorul drept ridicat ca în mers de paradă. Capul are păr lung, iar coada îi este împletită pînă la jumătate de unde apoi cad liberă. Pe crupa calului este o rețea din bare simple, iar șaua folosită are un oblin înalt încovoiat în partea din față. Pieptarul calului este bogat împodobit cu rozete (fig. 4/4; fig. 5), iar pe crupă are o armură (fig. 4/4). În partea de jos a căhlei se observă o grupare de animale de diverse dimensiuni, dintre care animalul cel mai mare poartă pe spate o armură asemănătoare cu cea a calului (fig. 4/5). Toate animalele sînt înfățișate cu gîtul lung, boturi ascuțite și urechi lungi, cozile le țin în sus. Animalul aflat chiar sub copita calului pare a fi un țap, în salt, avînd coarnele date mult pe spate, iar picioarele din față ridicate pentru a sări.

Apar și doi șoimi, din care cel din fața cavalerului are aripile desfășurate, capul semet ridicat, oprindu-se din zbor pe o ramură, cel de-al doilea, de proporții reduse (fig. 4/1, 3,5; fig. 5) cu aripile strînse se află pe o ramură în spatele alaiului cavaleresc. În senestra se observă un pom cu șase crengi, cîte trei de fiecare parte, avînd crenguțele îndreptate în jos, cîte trei la primele crengi, cinci crenguțe la al doilea șir de crengi și șapte crenguțe la al treilea șir (fig. 4/3; fig. 5).

Primul se înalță dintr-un fel de suport sau dintr-un vas. În felul acesta, putem considera că și pe această cahă este înfățișat „pomul vieții”, motiv de origine persană, pătruns în arta bizantină și de aici în lumea creștină balcanică și dunăreană. Lîngă pom este redată o stea în șase colțuri. În partea de jos a căhlei, tot în senestra este înfățișat un al doilea pom, de proporții mai mici, cu opt crenguțe, dispuse cîte patru pe fiecare parte a trunchiului îngroșat din care pornesc rădăcinii (fig. 4/4; fig. 5). În dextra, în partea de sus a căhlei se află o stea și o Lună (craiul nou), ornamentată în interior cu o stea. Întregul motiv ornamental al acestei căhlei este încadrat într-un chenar dreptunghiular reprezentînd un lujer simplu stilizat, delimitînd marginea căhlei.

În varianta a doua a acestui tip de cahă observăm redarea unui Soare cu opt raze, dispuse deasupra flămurii cavalerului pe care o poartă personajul principal (fig. 4/2).

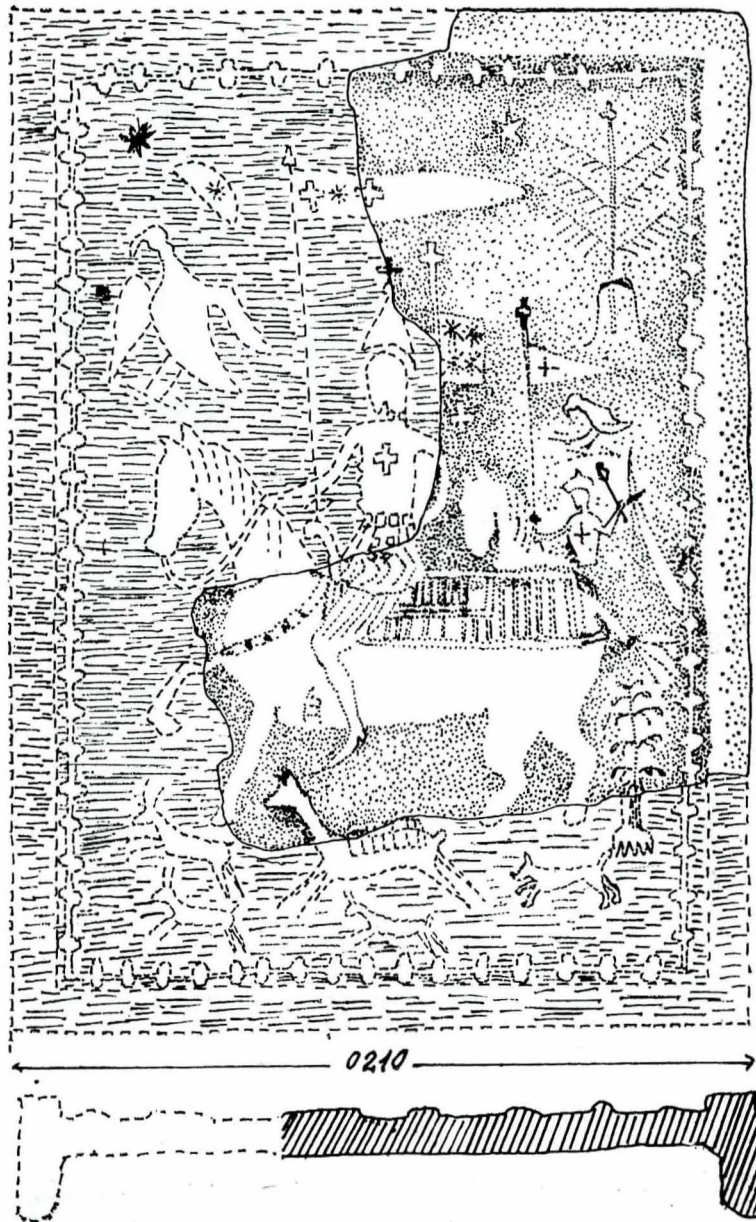

Fig. 5

După armele pe care le poartă, cum sînt buzduganul de luptă și paloșul pentru două mîini, bandierele care se acordau și se purtau numai pe cîmpul de luptă, putem considera că motivul ornamental al acestor căhli reprezintă un alai de cavaleri, pregătindu-se de luptă. Izvoarele scrise ne oferă numeroase elemente care să acrediteze ideea avansată. Totuși, este pentru prima dată cînd ostașii moldoveni, gata de a porni la bătălie, sînt înfățișați pe ceramica decorativă medievală din Moldova. Pictura murală din bisericile lui Ștefan cel Mare ne înfățișează în chip realist ostași îmbrăcați în zale și purtînd coifuri de cele mai diverse tipuri, ascuțite sau rotunde, cu nazal sau fără. Armura cehă a pătruns probabil în oștirea moldovenească, încă din vremea lui Alexandru cel Bun, avînd în vedere faptul că el a permis adăpostirea husiților în orașele din Moldova²⁰. Însuși Ștefan cel Mare va așeza tunurile sale pe care grele de luptă, legate între ele cu lanțuri după modelul oștirii husite²¹. Organizarea armatei moldovene în steaguri, conduse de hotnogi și căpitani este pomenită și de Grigore Ureche, atunci cînd vorbește despre oștirea lui Ștefan cel Mare²². Astfel de căpitani sau hotnogi uneori erau chemați spre „cercetare” sau „căutare”, așa cum se documentează pentru vremea lui Mircea cel Bătrîn în Țara Făgărașului și cum am putea presupune că se întîmplă și în Moldova, unde evenimentul respectiv capătă o concretizare plastică în scena înfățișată pe căhli

²⁰ C. C. Giurescu, *Orașe sau Țirguri și cetăți moldovenești din secolul al X-lea pînă în secolul al XVI-lea*, București, 1967, p. 240.

²¹ N. Iorga, *Istoria armatei românești*, București, 1970, p. 111.

²² Gr. Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, Ed. P. P. Panaitescu, ed. a II-a, București, 1958, p. 91; N. Iorga, *op. cit.*, p. 58.

¹⁸ M. Sturza-Săucești, *Heraldica*, București, 1974, p. 131.

¹⁹ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913.

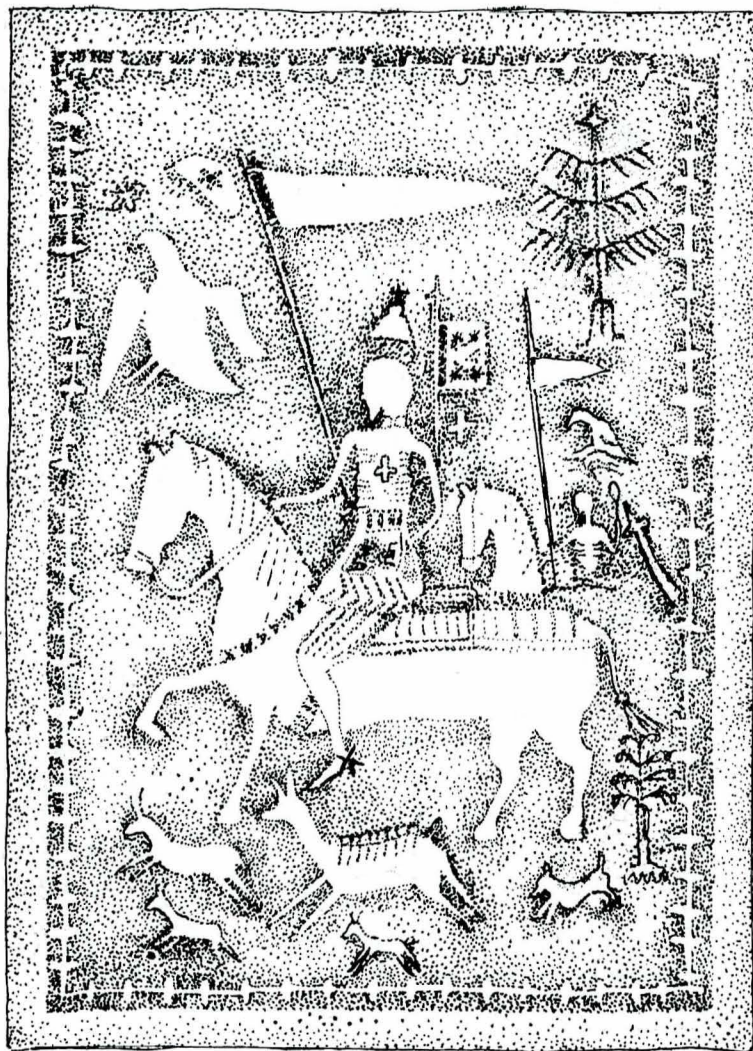

Fig. 6

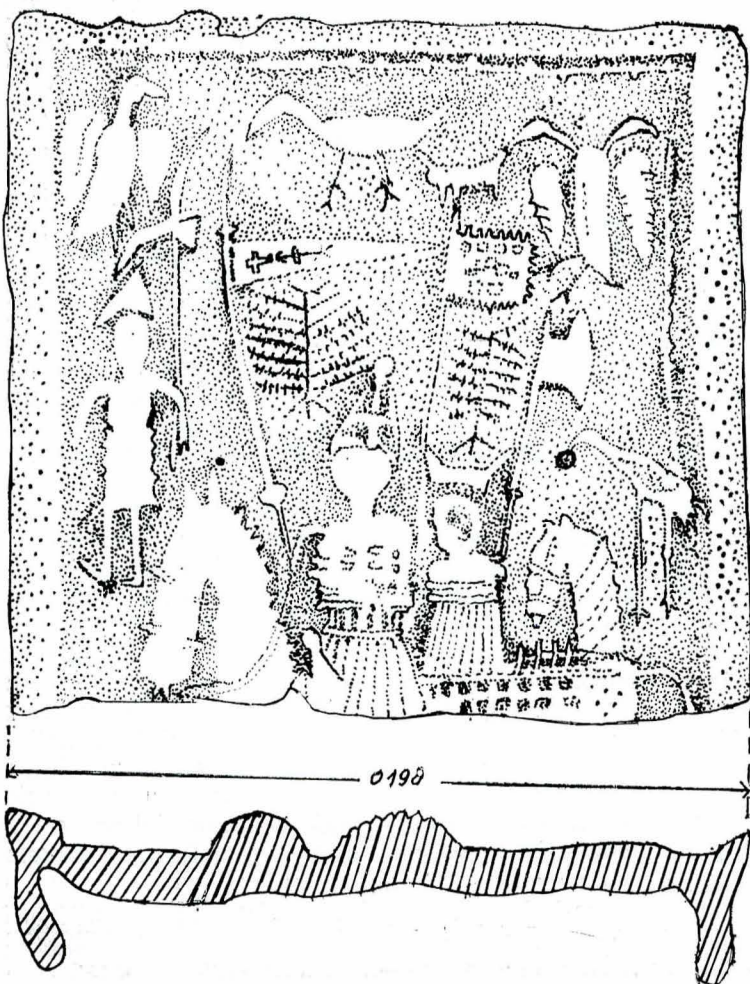

Fig. 7

de la Vaslui, provenind de la Curtea Domnească din vremea lui Ștefan cel Mare.

Cea de-a doua cahlă din care se păstrează trei sferturi este la fel bogat ornamentată (fig. 6) și prezintă elemente deosebit de importante atît pentru tipologia armelor cît și pentru semnificația scenei ca atare. De asemenea subliniem că și această cahlă reprezintă deocamdată un unicat.

Personajul principal masculin, un cavaler, complet înzeuat, poartă pe cap coroana cavalerilor cu steag, formată dintr-un singur cerc împodobit, peste care era un coif ascuțit, ornamentat, terminat cu un bumb cu o stea. Armura are grumăjer, adică cuirasă formată din pieptar și spătar, care are vîrfuri lungi și ascuțite. Cuirasa are cîrligul de lance pe partea dreaptă a pieptului de care se sprijină o flamură de cavaler fixată pe o lance foarte ascuțită, prevăzută cu o rondelă mai îngroșată, aflată lîngă mîner pentru a realiza o contragreutate. Flamura are ca însemne două cruci despărțite printr-o stea cu cinci colțuri. Cuirasa este terminată cu un briu „braconieră”. Lipsind partea inferioară a cahlăi nu ne putem da seama de felul cum era completată armura ²³.

Un al doilea personaj masculin aflat în dextera este pedestru (fig. 7) și pare a străjui drumul pe care-l parcurge călărețul. Corpul, brațele și poziția picioarelor pedestrașului sugerează ideea că el se găsește în marș. Pedestrușul are un alt tip de îmbrăcăminte decît personajul principal. Partea de sus, din umeri în talie, pare să fie mult îngroșată și seamănă cu descrierea făcută la mijlocul secolului al XVI-lea hainele de in cusute cu ițe dese și umplute cu bumbac în partea umerilor pînă la coate, și pe care sabia nu le putea pătrunde ²⁴. La briu poartă braconiera, după care urmează armura de coapse care este ghintuită și terminată la partea de jos cu două vîrfuri ascuțite. În picioare are încălțăminte cu vîrfuri ascuțite de tip polonez. Pe cap, un coif simplu. În mîna dreaptă ține o halebardă care are o secure cu tăiș drept (spre deosebire de halebardele cu tăișul curb) și un cîrlig lung ascuțit și înclinat pentru a agăța și doborî adversarul. La locul de împreunare cu mîna are o apărătoare în formă dreaptă. O altă armă reprezentată pe cahlă este o bardă sau bardină, care face parte din grupa topoarelor de luptă ca arme zdrobitoare prin tăiere. Ea are fierul mai alungit la partea superioară, iar tăișul rotunjit, ca la barda lăncierilor din armata lui Iancu de Hunedoara. De asemenea, are un mîner lung ca la lăncii cu o contragreutate mică la partea inferioară.

În același plan, alături de personajul principal apare un personaj feminin, cu o coroană pe cap. Îmbrăcămîntea este de tip occidental, cu o centură sub bust, de unde apoi pornesc faldurile rochiei. Coroana de pe cap are două vîrfuri alungite la extremitățile unui cerc înălțat. Semnificativ este faptul că pe această cahlă se observă cu claritate că și calul poartă o armură cu țepi lungi pentru cap. Harnașamentul este format dintr-o șa cu oblineul din față înalt, pusă peste apărătoarele montate pe curele care se întretaie formînd o rețea de pătrate, nituite, continuate pînă peste crupa calului. Frîul pornește de la botul calului trecînd peste gît în mîna cavalerului.

În plan secundar este redat un al doilea cal, fiind vizibil numai capul la fel cu armură și cu apărătoare de gît formată din mai multe curele. Personajele umane mai sus descrise sînt încadrate de păsări, dintre care remarcăm în primul rînd în senestra un vultur bicefal, cu aripile desfăcute. Simbolizînd puterea supremă, acest motiv ornamental de tradiție bizantină ²⁵, atestat încă din secolul al XIV-lea în Țara Românească și Dobrogea ²⁶, apare pentru prima dată pe ceramica decorativă din Moldova

²³ Cr. Vlădescu, *Tipuri de arme albe și armuri la oștile române în a doua jumătate a secolului al XV-lea*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, 6, 1963, p. 71.

²⁴ Al. Alexianu, *op. cit.*, p. 133.

²⁵ C. Nicolescu, P. Petrescu, *op. cit.*, p. 50.

²⁶ P. Diaconu, S. Baraschi, *Păcuinul lui Soare. II, Așezarea medievală*, București, 1977, p. 91, fig. 71/11; C. Nicolescu, P. Petrescu, *op. cit.*, fig. 104.

din secolul al XV-lea atît la Vaslui, cît și la Suceava²⁷. Un al doilea vultur, în dextra, sprijinindu-se pe o ramură este înfățișat la fel cu aripile desfăcute. Mai apar și alte păsări dintre care una în partea din mijloc a cahlăi, în senestra, cu picioarele foarte lungi, terminate cu ghiare ascuțite poartă în cioc un inel rotund, reprezentînd un element heraldic care se întilnește pe stema Corvineștilor. În partea de sus, între cei doi vulturi apare o altă pasăre însă cu cioc lung, cu corpul alungit și picioarele lungi terminate cu ghiare. Alături este redat un animal patruped cu un corp alungit.

Un alt element important pe care-l găsim redat pe această cahlă este flamura de cavaler reprezentată la aceeași înălțime cu bandiera. Flamura este pătrată și are franjuri pe trei laturi, fiind ornamentată cu pătrate în relief, redînd după toate probabilitățile crenelurile de cetate. De asemenea, în mijlocul cahlăi, deasupra celor două personaje principale, sub bandieră și sub flamura de cavaler, se află doi pomi cu crengi bogate și rădăcini, simbolizînd după toate probabilitățile „pomul vieții”.

Această cahlă are după părerea noastră cu totul altă semnificație decît prima. Aici apar două personaje încoronate, care parcurg un drum străjuit de ostași pedestri înarmați și gata pentru ai apăra. Personajul principal are o armură mult mai bogată care, după toate aparențele, este de tipul armurilor grele. Coiful, cu o cruce în vîrf, identică cu cea de pe flamura de cavaler, este îmbrăcat peste coroana purtătorilor de flamuri, indicînd un personaj cu rol însemnat în ierarhia feudală. Al doilea personaj, după îmbrăcăminte, și coroana pe care o poartă pe cap apare a fi o doamnă sau o domniță. Avînd în vedere și prezența elementelor heraldice care indică puterea supremă, cum este vulturul bicefal ca și pasărea cu inelul în cioc, nelipsită de pe stema Hunedoreștilor, putem presupune că scena respectivă ne înfățișează în chip realist o persoană de rang înalt, condusă cu tot alaiul spre un loc anume.

Cahlele inedite, mai sus descrise, fiind lipsite deocamdată de analogii, pot fi datate în linii largi în secolul al XV-lea. Ca elemente ornamentale care să permită o încadrare cronologică mai strictă sînt armele, de factură

²⁷ M. D. Matei, Em. Emandi, *op. cit.*, fig. 7/2.

Desenele au fost executate de tov. Murgoci Georgeta, fotografii Lascăr Petrică

transilvăneană, din secolul al XV-lea; lăncile cu vîrf ascuțit, tronconic cu rîndele îngroșate spre mîner ca o contragreutate, folosit ca suporturi pentru flamuri sau bandiere; buzduganul cu mîner scurt întrebunțat în lupta călare; barde cu tăiș rotund folosită și de lăncierii lui Iancu de Hunedoara; halebardele cu cioc de agățare. Multe din aceste arme au fost folosite și de armata moldovenească, mai ales în vremea lui Ștefan cel Mare. Nu este exclus ca toate aceste tipuri de arme de factură transilvăneană să fi fost probabil văzute de meșterul olar din Moldova atît la oștirea lui Ștefan cel Mare cît și la aliații săi în vestita bătălie de la Vaslui din iarna anului 1475.

În ceea ce privește proveniența acestor piese subliniem că ele au fost descoperite într-un complex închis. Este vorba de o groapă de dimensiuni mari din care s-au scos numeroase materiale datînd din secolele XV—XVI, datarea lor fiind asigurată de descoperirea în stratul de căpăciuire al gropii a unei monede ungurești de argint de la Vladislav al II-lea. Astfel de monede au circulat în Moldova, începînd cu anul 1490. Putem presupune că la Curtea Domnească din Vaslui s-au efectuat anumite lucrări de amenajare la sfîrșitul secolului al XV-lea sau poate chiar la începutul secolului al XVI-lea, cu care prilej s-au stricat unele sobe vechi din palatul domnesc, iar resturile au fost aruncate într-o groapă, astupată și nivelată tot la începutul aceluiași secol, cînd mai circulau în Moldova astfel de monede de la Vladislav al II-lea.

În încheiere putem afirma cu toată convingerea că recentele descoperiri arheologice de la Vaslui, datînd din secolul al XV-lea, întregesc în primul rînd tabloul vieții feudale din Moldova, făcînd dovada că societatea feudală de aici se afla, la acea vreme, în strîns contact cu civilizația europeană occidentală.

SUMMARY

On the occasion of the 1976—1977 archaeological diggings performed at the Ancient Court of Vaslui, a great quantity of ceramics was discovered.

Several types of slabs were found reproducing chivalrous scenes. They are a first document revealing the arms used by the Moldavian army between the XV-th and XVI-th centuries.

By analogy with the arms displayed in our museums, one can draw the conclusion that the arms reproduced on the discovered slabs were typically Transylvanian. This is a proof of Moldavia's strong commercial relations.

MOTIVE ORNAMENTALE ÎN ARTA MOLDOVENEASCĂ A SECOLULUI AL XVII-LEA

ANA DOBJANSCHI, VICTOR SIMION

Odată cu sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul celui următor în arta de pe teritoriul Moldovei încep să se facă simțite tot mai pronunțate tendințe de înnoire care vizează atît structurile, conceptele fundamentale, cît și limbajul, modalitățile de exprimare plastică. Fenomenul își găsește explicația în faptul că, în același răstimp, asistăm și la o serie de mutații care se produc în plan ideologic la nivelul mentalităților, al concepțiilor despre lume și viață, al moralei, al aspirațiilor umane, vechi ierarhii devenind perimate, locul lor fiind luat, încetul cu încetul, de altele noi care, sub influențele umanismului, au din ce în ce mai mult în vedere problematica umană. Sub aceste auspicii care vor caracteriza societatea moldovenească a secolului al XVII-lea, mai ales din de-

ceniul al treilea, din vremea domniei lui Vasile Lupu, arta și întreaga ambianță culturală în general se vor înscrie pe o traiectorie spirituală sensibil diferită de aceea care a direcționat viața culturală a Moldovei din secolele precedente. Este vorba în primul rînd de acel proces de deplasare treptată a problematicii umane din sfera valorilor religioase în aceea a valorilor de evidentă nuanță laică, fapt de o deosebită semnificație deoarece el marchează sfîrșitul patronatului ecleziastic asupra culturii, deschizînd, în același timp, perspectivele unei vieți spirituale cu un tot mai pronunțat accent laic.

Noua coloratură pe care o capătă cultura în general și arta în special în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea (și care va deveni mult mai transanțată în urmă-